

Naschrift Jaap Bakker (1932-2023)

In de havens vond zeemanspastor Jaap Bakker zijn echte kerk

Zeemanspastor Jaap Bakker in de stuurhut van een van de schepen waar hij kwam als pastor.
Beeld privécollectie

In de wereld van de koopvaardij voelde Jaap Bakker zich als een vis in het water. Als pastor onder zeevarenden vond hij de ruimte en openheid die hij in de kerk miste. Hij bracht mensen samen en wilde altijd de boel bij elkaar houden, maar moest in zijn eigen leven ervaren dat het soms anders loopt.

[Bert van der Kruk](#) 28 augustus 2023

Begin vorig jaar keerde Jaap Bakker terug naar Terschelling, naar de protestantse kerk waar hij ruim zestig jaar geleden zijn loopbaan begon. Hij kwam zijn toga brengen. Het ambtsgewaad was niet meer nodig, voor preken was de voorganger inmiddels te oud geworden. Het leek hem een mooi moment om de toga over te dragen aan zijn eerste gemeente. Dan kan een gastpredikant die wellicht eens gebruiken.

Zo kwam er op een zaterdag in februari in de kerk van West-Terschelling een groepje mensen bijeen die de jonge voorganger nog hadden meegemaakt. Jaap trok de toga aan en sprak enkele woorden. Sinds zijn vertrek had hij altijd contact gehouden met mensen van het eiland, hoewel hij destijds opgelucht was dat hij de traditionele kerkelijke gemeente van Terschelling kon verruilen voor de veel opener koopvaardijgemeenschap op Curaçao. Maar Jaap was trouw in zijn contacten en bracht graag mensen bij elkaar.

Met iedereen in het reine

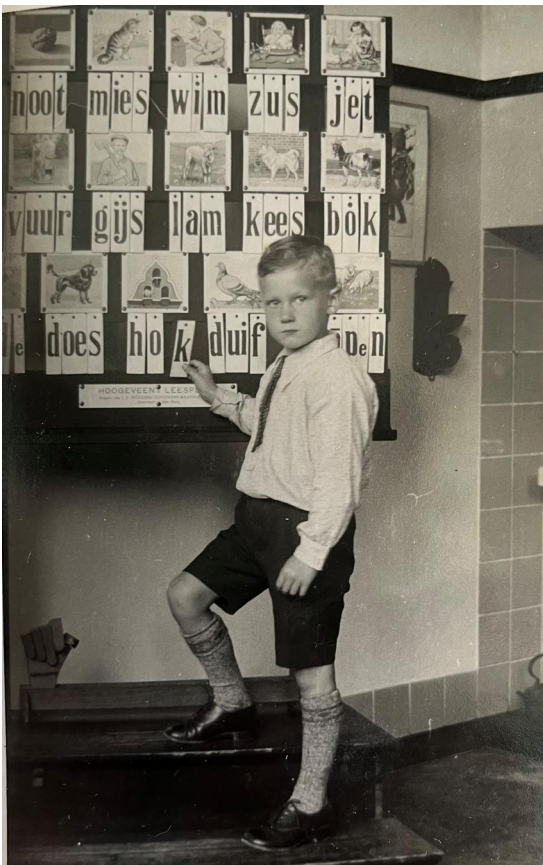
Na het toespraakje namen aanwezig hem de toga af en hingen die op een kleeerhanger in de kast. Daarmee was de cirkel rond. Zo nam hij het afgelopen jaar bewust afscheid van allerlei plekken, omdat hij wist dat ook hij het eeuwige leven niet had. Tegen zijn zoons zei hij: “Zorg ervoor dat je altijd met iedereen in het reine bent, niet alleen aan het eind van je leven, maar als het even kan iedere dag.”

Dat hij predikant was geworden, vond zijn moeder prachtig. Grietje Bakker was een bevindelijk gereformeerde vrouw, met boerenwijsheid en humor. Ze kon met ernst vertellen over preken die ze in haar jeugd beluisterd had. Dus nadat Jaap eens op een stoel was geklommen en had verkondigd dat hij dominee zou worden, zag zij die toekomst wel zitten. Toen bleek dat hij ook nog eens goed kon leren, liet zij niet na hem in deze richting te stimuleren.

Zij was pas in het leven van Pieter Bakker gekomen nadat die zijn eerste vrouw had verloren. Uit dat eerste huwelijk had hij vijf kinderen. Samen met Grietje kreeg hij twee zoons: Jaap en Joop. In het grote samengestelde gezin waren zuinigheid en wilskracht de norm en moesten de kinderen vooral voor zichzelf opkomen. Jaap kon dat wel.

Naar het gymnasium

Zijn vader was leraar op een lagere technische school in Rotterdam, waar hij jongens opleidde voor de scheepsbouw. In de avonduren gaf hij bijles. Daarvoor moest in de krappe woningen – eerst in Schiedam, later in Vlaardingen – altijd een kamertje worden vrijgehouden. Jaap had nooit een eigen kamer. Hij deed zijn huiswerk aan de tafel in de woonkamer. School ging hem goed af, hij mocht als eerste in de familie naar het gymnasium.

Jaap Bakker als kind. Beeld privébezit

Maar eerst was er de oorlog. Jaap vertelde daar later in zijn eigen gezin niet veel over, misschien omdat hij wist dat zijn vrouw Charlotte in het jappenkamp pas écht de oorlog had meegemaakt. Maar er was wel het verhaal over het karretje waarmee hij langs de boeren in de polder trok, om op elk adres één aardappel te vragen. En er waren angstige verhalen over oudere broers die moesten onderduiken om aan de Arbeitseinsatz te ontkomen.

Ingrijpender voor hemzelf was dat hij de hongerwinter elders doorbracht. Zoals ook op andere plekken gebeurde, organiseerde de gereformeerde kerk voor kinderen uit stedelijke gebieden opvang op het platteland. Jaap belandde op een boerderij in de buurt van Dedemsvaart. Het was de kennismaking met een ander soort leven, waarvoor hij altijd dankbaar bleef. Boer Donker was ook na de oorlog lang een begrip – het gezin kampeerde er meermalen op het erf.

Cultuurschok

Op het Marnix Gymnasium in Rotterdam deed Jaap vrienden voor het leven op. Hij was goed in talen, had een negeen voor Frans en deed Latijnse spreuken op die hij zijn leven lang zou debiteren. Dat over smaak niet te twisten valt bijvoorbeeld, *de gustibus non est disputandum*. Zijn ouders waren trots op hem. Hij was niet alleen slim, maar ook in praktische en technische zin handig. Iedereen kon een beroep op hem doen. In de ogen van anderen werd hij te vaak opgehemeld.

Tegelijk was hij als ‘sociale stijger’ nogal onzeker. De stap naar theologie aan de Vrije Universiteit lag dan misschien voor de hand, het milieu waarin hij terechtwam was hem onbekend. Het was een cultuurschok. Maar hij wist zich aan te passen en werd zelfs bestuurslid van een studievereniging. Een studiebol was hij niet. Een wetenschappelijke theoloog zou hij niet worden, daarvoor was hij te praktisch ingesteld. Het rotsvaste geloof van zijn trotse moeder had hij evenmin, daarvoor was hij te veel een twijfelaar en zoeker.

Jaap Bakker, zijn vrouw Charlotte en zijn jonge kinderen, op verlof in Nederland in 1968. Beeld privébezit

Na zijn kandidaats deed Bakker jeugdwerk in Den Haag, waar hij in het gereformeerde circuit Charlotte Huson ontmoette, studente maatschappelijk werk. Haar vader was bestuursambtenaar in Nederlands-Indië geweest en had de oorlog niet overleefd. Haar moeder had met vijf kinderen in het jappenkamp gezeten en was zwaar getraumatiseerd naar Nederland teruggekeerd. Ze juichte een huwelijk van haar dochter met een dominee van harte toe.

Avontuurlijke types

Eind 1959 vertrok het stel naar Terschelling. Als twee avontuurlijke types verwachtten ze veel van het eiland. Ze vonden er in het landschap inderdaad ruimte en openheid, maar gaandeweg begon de kleine kerkelijke gemeenschap Jaap op de zenuwen te werken. Toen de vacature voor koopvaardijpredikant op Curaçao langs kwam, greep hij die met graagte aan. Hij maakte de min of meer voorgeschreven periode van vier jaar niet vol en vertrok met Charlotte en zoons Wim en Pieter Paul naar het Caribische eiland.

Daar werden nog twee zoons geboren: Reinier en Kuno. Jaap kwam beter tot zijn recht in het koopvaardijwerk, dat zich afspeelde in een van de grootste overslaghavens ter wereld. Shell was er een grote speler en er legden dagelijks grote schepen aan. Hij voer geregeld mee of bezocht de bemanning in de haven, aanvankelijk nog in zijn keurige witte tropenkleding, maar al snel ontdekte hij dat die te formeel was. Als zeemanspastor moest hij een andere toon aanslaan.

Hij organiseerde oecumenische kerkdiensten en andere activiteiten. Met Pasen en kerst bijvoorbeeld charterde hij mensen uit de Nederlandse kerkelijke gemeenschap om vanuit bootjes de scheepsbemanning toe te zingen. Bakker sprak even makkelijk met de kapitein als met de matroos en stond hen bij als ze problemen hadden. Geregeld nam hij een aan lager wal geraakt bemanningslid mee naar huis. Zijn praktische, maatschappelijke inslag kwam goed van pas.

Werken buiten de kerk

Na vijf jaar was het welletjes met het koopvaardijwerk, althans zo leek het. Ondanks de openheid van de internationale haven knelden ook hier de banden van de kleine Nederlandse gemeenschap, die afgezonderd van de rest van het eiland in een enclave leefde. Zo zeker van allerlei geloofszaken was hij bovendien ook niet meer. Misschien was een tijdelijke toekomst buiten de kerk een beter idee.

Jaap Bakker en zijn vier zonen. Beeld privébezit

In 1970 verhuisde het gezin naar Nederland. Jaap werd docent godsdienst en maatschappijleer in Arnhem, een rol die hem ook paste. Net als in zijn preken kon hij in dit werk mooi geloof en actualiteit met elkaar in verband brengen. Hij organiseerde zeilkampen, waar de leerlingen hem standaard ‘Schipper Jaap’ noemden, en draaide tijdens zijn lessen top 40-nummers om het gesprek op gang te krijgen.

Huwelijk op de klippen

Maar de vrije rol die hij als zeemanspastor had genoten, bleef trekken. In 1975 was Jaap terug in de haven, nu die van Rotterdam. Hier kon hij zijn tijd tenminste zelf indelen. Dat kwam thuis ook goed uit, want het huwelijk stond op springen. Charlotte had in toenemende mate last van de trauma’s uit de oorlog en wilde meer ruimte om zichzelf te kunnen ontwikkelen. Met pijn in het hart liet Jaap haar begin jaren tachtig gaan. Afscheid nemen van mensen had hij altijd al lastig gevonden, nu kwam er ook een verdrietig gevoel van gemis en falen bij. Jaap was altijd degene die de boel bij elkaar wilde houden, en dat was hem niet gelukt.

Ook in zijn werk kreeg hij te maken met drama’s. In 1989 verging de Nedlloyd-tanker Maassluis voor de kust van Algerije. Er kwamen 27 opvarenden om het leven, onder wie 13 Nederlanders. Jaap Bakker zette zich – ook vele jaren later nog – in voor de familie van de slachtoffers. Bij de herdenkingsdienst in de Laurenskerk zaten 2800 mensen. “Met Jaap aan het roer”, aldus de CEO van Nedlloyd, die een vriend voor het leven werd.

Samen in het koopvaardijwerk

Inmiddels had Jaap in Jannie van der Velde, weduwe van een zeevarende, een nieuwe levenspartner gevonden. Samen trokken ze op in het koopvaardijwerk. Zo bezochten ze met anderen op zaterdag het Havenkantoor om te vragen welke schepen er in de haven lagen en gingen daarna aan boord om bemanningsleden uit te nodigen voor de oecumenische kerkdienst. Op zondag reden ze met auto’s door de haven om hen op te halen.

Jaap Bakker (r) op een van de schepen waar hij werkte als pastor. Bakker sprak even makkelijk met de kapitein als met de matroos en stond hen bij als ze problemen hadden. Beeld privébezit

Met zijn organisatorische en pastorale aanleg was Jaap geknipt voor het werk. Toch werd het fysiek op een gegeven moment te belastend. “Telkens weer schip op, schip af, de harde muziek en de rokerige sfeer in de zeemansclubs – op den duur gaat het z’n tol eisen”, zei hij in *Trouw* bij zijn vut in 1993. Nadien bleef hij als vrijwilliger betrokken, ook bij andere kerkelijke en maatschappelijke initiatieven. Hij ging voor in diensten en had tot het laatst een volle agenda.

Gestructureerde familieman

Een familieman was hij altijd geweest, maar vanaf zijn zeventigste pakte Jaap die rol gestructureerd aan. Elk kwartaal ging hij met een van zijn zoons uit eten, één keer per jaar met alle zoons samen. Om de vijf jaar organiseerde hij een familiefestijn, om te beginnen een reis naar Curaçao. Hij had een schema voor bezoek aan de vijf kleinkinderen. Met iedereen wilde hij on speaking terms zijn. Daarbij lukte het hem steeds beter om zijn emoties te tonen en te bespreken – iets wat hij van huis niet had geleerd. Ook tranen durfde hij te laten zien.

Hij had een sterke gezondheid en bleef lang energiek. Er zat vaak geen rem op hem. In de laatste jaren nog fietste Jaap jaarlijks zo’n zesduizend kilometer. Toen dat niet meer lukte, na een spoedopname op 89-jarige leeftijd waarbij zijn hart te zwak bleek, ging hij ‘fietsen’ met de scooter. Hij zag het einde naderen. Jaap wilde goed afscheid nemen van alles en iedereen – dat lukte. En hij wilde zonder spijt terugkijken op een heel en afgerond leven en met Edith Piaf kunnen zeggen: ‘*Non, je ne regrette rien*’.

Jaap Bakker werd geboren op 17 september 1932 in Schiedam en overleed op 26 juli 2023 in Capelle aan den IJssel.

Trouw beschrijft het leven van onlangs overleden heel gewone of bekende mensen. Heeft u zelf een tip voor Naschrift? Mail ons via naschrift@trouw.nl.